

İsmail Hakkı Bey: Görevi Başında Vefat Eden Çalışkan ve Feragatli Bir Anatomist***Ismail Hakkı Bey: A Hardworking and Dedicated Anatomist Who Died in the Line of Duty
Ozan Turamanlar¹**¹Prof. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Anatomi AD, <https://orcid.org/0000-0002-0785-483X>

Sayın Editör,

Dünya genelinde bilim insanları, koşulları ne olursa olsun bilimin ilerlemesine fedakârlıkla, büyük çaba ve sorumluluk duygusuyla katkı sağlamaktadır. Bunu da bilimin gelişim ve değişim hızından kolaylıkla anlayabiliriz. Bilim insanları, bilime dolayısıyla insanlığa hizmetlerini sunarken kendi sağlık durumlarını ve hatta hayatlarını risk altına atabilmekte ya da ihmal edebilmektedir. Tıp anatomisi tarihi, eserlerini bitirmeden, deneylerini tamamlayamadan vefat eden birçok bilim insanı örnekleriyle doludur.¹

Ülkemizde anatomi alanında hizmetleri bulunan ve yaptıkları çalışmalarla günümüz anatomistlerine ilham kaynağı olan birçok şahsiyet bulunmaktadır. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte öncesi ve sonrasındaki değişim ve yenilenme çabalarında gerek orduda gerekse akademide hizmet etmiş hekimlerin gösterdikleri fedakârlık ve gayretler, özellikle takdir edilecek ve dikkat çekilecek bir durumdur. Bu hekimlerden biri de İsmail Hakkı Bey'dir.

Hayatı

İsmail Hakkı Bey'in doğum tarihi ve doğum yeri hakkında kaynaklarda bir bilgi bulunmamaktadır. Hayatı hakkındaki ilk bilgiler, 1901 yılında yüzbaşı rütbesiyle mezun olduğudur (Diploma No: 1882). Mezun olduktan sonra uzmanlığını fakültenin bakteriyoloji bölümünde 1902 yılında almıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda ikinci Tıp Fakültesi 1903 yılında Şam'da açılmış ve buradaki anatomi derslerini 1918'e kadar İsmail Hakkı Bey üstlenmiştir. İsmail Hakkı Bey hem Şam Merkez Hastanesi'nde bakteriyolog hem de Şam Tıbbiyesi'nde anatomist ve histolog olarak çalışarak büyük fedakârlık göstermiştir. Bir sene sonra da anatomi muallim muavini ve sonrasında muallim olarak görevine devam etmiştir (**Şekil 1**).²

1909 tarihinde kolağalığına (Kıdemli Yüzbaşı) terfi etmiş olmasına rağmen ordudan ayrılarak tıbbiyenin içinde kalmış ve Şam Tıbbiye Müdürlüğü görevini yürütmüştür. Anatomist ve antropolog Jean Leo Testut'un "Traité d'anatomie descriptive" adlı eserini Fransızca'dan çevirerek 4 cilt halinde Şam'da bastırmıştır. Bu çeviri kitap sayesinde zamanın tıp öğrencilerinin bilgi kaynağı ihtiyacı önemli oranda karşılanmıştır.^{2,3} Kaldı ki, Ord. Prof. Dr. Tevfik Sağlam'ın anı kitabında bu kitap hakkındaki düşünceleri için şu ifadeler yer vermiştir: "Fransızca'ya gelince, en makbulü Testut'un dört ciltlik ve pek çok, çoğu renkli resimli, bir atlas vazifesini de gören anatomi kitabı idi. Bir kısım arkadaşlarımız, çok mufassal olmasına rağmen, bu kitabı okurlardı. Hatta iyi Fransızca bilmeyenler bile resimlerine bakmak için onu tedarik etmişlerdi."⁴

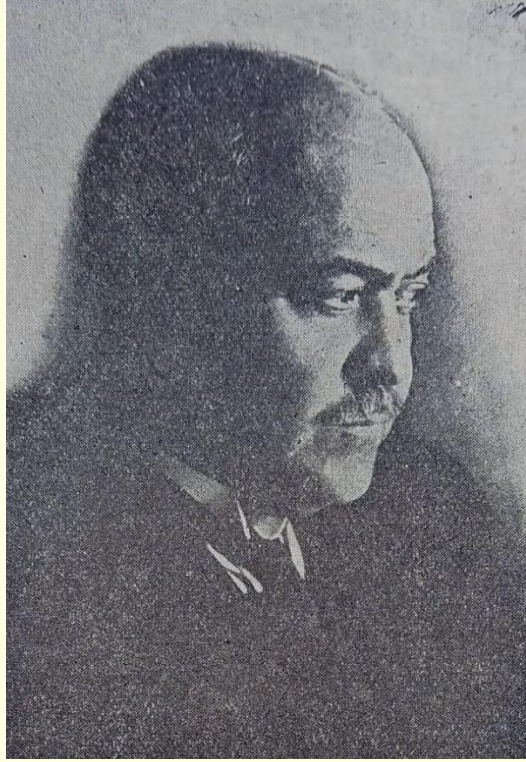
*Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 2024;14(1):6-8

DOI:10.31020/mutfd.1358452

e-ISSN: 1309-8004

Geliş Tarihi – Received: 11 Eylül 2023; Kabul Tarihi - Accepted: 13 Aralık 2023

İletişim - Correspondence Author: Ozan Turamanlar <ozanturamanlar@hotmail.com>

Şekil 1. İsmail Hakkı Bey²

I. Dünya Savaşı sırasında tekrar orduya çağrılan İsmail Hakkı Bey, Beyrut'un işgali üzerine 1918 yılında İstanbul'a dönmüş ve İstanbul Tıp Fakültesi'ne anatomi müderrisi muavini olarak atanmıştır. 1924 tarihinde anatomi muallimliğine ve 1926 yılında da topografik anatomi müderrisliğine tayin edilmiştir.^{2,5} İsmail Hakkı Bey, Ord. Prof. Dr. Nurettin Ali Berkol'un çalışkan ekibinin listesinde bulunmaktadır. Bu ekip içinde Zeki Zeren, Hamza Vahit Göğen, Mehmet Ali Oya, Fazıl Noyan gibi ülkemizin anatomi sahası içinde önemli hizmetleri olan şahsiyetler bulunmaktaydı.³ İsmail Hakkı Bey, Nureddin Ali Berkol ve Hamza Vahid Göğen ile birlikte "İlm-i teşrih-i tavsifi-i beşerden cihaz-ı bevlî-i tenasülî" ve "İlm-i teşrih-i tavsifi-i beşerden teneffüs ve tasavvut cihazı" adlı anatomi kitapları yayınlamışlardır.^{6,7}

İsmail Hakkı Bey, 30.11.1926 yılında görevi başında, üzerinde uygulama önlüğü bulunduğu şekilde vefat etmiştir. Şehsüvaroğlu onun için "çok çalışkan ve feragatli hoca" olarak betimlemiştir (Şekil 2).² Aynı yıl Ord. Prof. Dr. Nurettin Ali Berkol'un, Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası'nda İsmail Hakkı Bey için "Teşrih Müderrisi Merhum İsmail Hakkı Bey" başlıklı bir makalesi yayınlanmıştır.⁸

Şekil 2. Üzerinde uygulama önlüğü varken vefat eden ve uygulama masasına yatırılmış halde fotoğraflanan İsmail Hakkı Bey²

Anatomi alanında hizmet eden ve görevi başında vefat eden bir başka anatomist, 1975'te Anatomi Kürsüsüne giren, 1980'de doçent olan ve 1984 yılında vefat eden Doç. Dr. Mustafa Özekici'dir.^{3,9}

Sonuç

Akademisyenler olarak, meslekte yeni yetişen genç akademisyenlere bir görevimiz de İsmail Hakkı Bey gibi tıbbı, bilime ve ülkesine hizmet etmiş, üzerinde üniforması olan beyaz önlüğü ile vazifesi başında vefat etmiş çalışkan ve fedakâr hekim ve bilim insanlarını tanıtmak, geçmişten bu zamana, bu zamandan da geleceğe bir köprü oluşturmak ve bir yaşam tarzı olarak bilime hizmetin zor ancak bir o kadar da onurunu yaşatmak olmalıdır.

Bilgi

Herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

Kaynaklar

1. Ortuğ G. Anatomide İz Bırakanlar. Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2015.
2. Şehsüvaroğlu BN. Bizde Anatomi Öğretimine Dair. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 1952;15(1):391-392.
3. Mesut R, Taşkinalp O. Anatomi Tarihçesi. Editörler Ertin H, Salduz A, Salduz ZİY. Tıp Dallarındaki Gelişmelerin Tarihi İstanbul, 2021.
4. Sağlam T. Nasıl Okudum. 3. Baskı. Haz. Aykut Kazancıgil-Hüsrev Hatemi, Nehir Yay. İstanbul 1991.
5. Erimoğlu C. Dünya'da ve Türkiye'de Tıp Dallarındaki İlerlemelerin Tarihi, Anatomi. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Vakfı Yayınları. 1988; 4:26-31.
6. Hakkı İ, Berkol NA, Göğen HV. İlm-i teşrih-i tavsifi-i beşerden cihaz-ı bevli-i tenasülî. Yeni Matbaa, İstanbul: 1927.
7. Hakkı İ, Berkol NA, Göğen HV. İlm-i teşrih-i tavsifi-i beşerden teneffüs ve tasavvut cihazı. Hüsn-ü Tabiat Matbaası, İstanbul: 1928.
8. Özeydin Z. Türk tıp ve tabii ilimler tarihi bibliyografyası (tıp-eczacılık-diş hekimliği, veterinerlik hekimliği, hemşirelik, ebelik), (19-21. yy.): Cumhuriyetin 90. yılı anısına / İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi; 2012.
9. Erdemir AD. Tıp Tarihi. Nobel Tıp Kitabevleri. 2014.